

sembla designar una pàpula o erupció cutània; dicces de 1570 i 1611 descriuen ja o tradueixen el *sarampión* com la malaltia infantil que ens és coneguda; *sarrampión* en un poeta de Rioja de 1513; i el toledà Quiñones de B. (1630) posa el *sarampión* com una *calentura* que curen *estregando*. Avui amb *sarampión* cap a Oca, i *sarra-* a l'Alt Aragó.

En portuguès la forma antiga devia ser *sarampão*, ja documentada a mj S. xvi en Ferreira de Vasconcelos, García da Orta i altres clàssics, *xarampón* en el galleg Castela; però és corrent el diminutiu *sarampelo*, potser pertot, sobretot en el Minho (Leite de V.) i en gall general (Sarmiento) i de la Límia; amb variants *serampêlo* i *serâmplo* a Guimaraës (Leite), i recentment *sarampo*, qualificat de «popular» segurament derivat regressiu de *sarampão*, que es va percebre com un augmentatiu; d'aquí el canarià *sarampio*; gallego-asturià *xarampín*.

També està molt difós aquest mot en terres d'Oc. Començant per Gascunya: *surumpi*, *-mbi*, *sarambi(k)*, *-pik*, en el Bearn i cap a Tarba, i *sarampil* a la Vall d'Aura, *sarampilhoung* a la de Barousse (segons Elcock i Rohlf). Però no és dels gascó, car l'ALF (s. v. *rougeole*) posa *sarampin* no sols a les Landes, Gers i Gironda, sinó també en el Lot-et-G., *sarampion* a l'Alta-Garona, Tarn-et-G., Arieja i Aude: és a dir donant-se la mà i coincidint formalment amb la forma cat.-cast. Però d'altra banda hi ha *chalapi* (pron. *tsalapi*) al Corrèze i Cantal; altrament *simpieiu*, *signepieiu*, *semenpieiu* en el Roergue (Vayssier, s. v. *puot*), i reparam que en l'occità central -IONEM dóna sempre *-iéu* (passant per *-iu*, com *nacieu* 'nació' etc.). En el TdF, entre altres, rodanès *senepioun*, alpí *senespioun*, marsellès *sené(s)pien*, llgd. *sené(s)piéu*, *senampiéu*; en fi, llem. *salachou*,¹ que també apareix amb la pronúncia *tsalású* en l'ALF².

Abans de la meua obra només s'havien proposat dues etimologies impossibles, fundades quasi només en les formes occitanes, i admeses per romanistes que, desconeixent la dialectologia occitana, cregueren que les formes occitanes en *-pieu* anaven amb el diminutiu portuguès *sarampelo* i postulaven una base llatina en -ÉLU o cosa semblant; d'altra banda eren arbitràries pel sentit, i tan insostenible era el greco-ll. XERAMPILINUS 'de color de pàmpol sec' (Schuchardt, seguit per M.-L., AcadEsp. i Wartburg) adj. format amb *ἀμπελος* 'pàmpol' i *ξηρός* 'sec', com ERYSIPELAS (GdDiego), que no ha estat mai altra cosa que el nom de l'«erisipela», mal ben conegut i sense confusió possible amb el *sarampió*.

I és que ningú no s'havia adonat que el mot ja apareix en Sant Isidor, en una forma gairebé igual a la romànica, en una llista de malalties cutànies i inflamatòries: «oscedo --- ulcus --- papula --- *sirimpio*, sannies ---» (Etym. iv, viii, 22); així concordement en tots els mss. (B, T, Rem, Mon.) per més que tots els publicadors han volgut, amb arbitrària tenacitat, esmenar aquest mot, no registrat en llatí (p. ex. en un *syringio*, hapax de Pliniu Valerianus en el sentit de *syringa* 'fístula'). El cas és que la lliçó *sirimpio* és se-

gura; i, encara que aquí no es parli de febre, sinó d'una cosa semblant a una pústula o pàpula, es tracta, naturalment, de les pàpules o taques característiques del *sarampió*.

Ja he observat que aquest és el significat que presenta el mot en el seu document romànic més antic (la *Cetreria* d'Evangelista); amb el mateix apareix en el P. Luis Muñoz c. 1635 («este día estava cubierta de *sarapión* o tauardillo», també Quiñones l'equipara amb *tabardillo*); i en les antigues obres medicals citades pel portuguès Bluteau («ha cura das bexigas, *sarampãos*, bustellas», «depois de estarem fora as bexigas ou *sarampãos*). Aquí és bo de fer entrar també el basc, que alhora comprova l'existència del mot en llatí vulgar visigòtic: b-nav. *zurrunpiño* «granos de *sarapión*», no pas merament dialectal perquè també hi ha sul. *zurrunpi* «*sarapión*» i *zurrunpiño* «viruelas» (Azkue), *xurrumpe* també sul. (Supl. a Azkue), ronc. *txurunperi* (ibid.) o *churrumperec* «rougeola» (Bonaparte, BSVAP xiv, 12 135). Anàlogament l'angl. *measels* i l'al. *masern* vénen de l'a.-al. ant. *māsa* 'taca de la pell, cicatriu'.

Que el significat fonamental és el de la pàpula o taqueta i no pas el d'una febre, es pot deduir també de la toponímia, car el nom de lloc *Puysserampion* (prop de Lauzun en el Carci) bé sembla provar que allà *serampion* s'havia usat en el sentit de 'pigallat, bigarrat'; i el citat nom rossellonès d'una eflorescència, el «bleuet» *xarampió*, ve a suposar cosa anàloga. Més dades sobre el mot occità en l'article SIRIMPIO del FEW xi (1964), 656-7; Wartburg i Alcm s'adhereixen a la meua etimologia (sense anar més enllà del SIRIMPIO isidorí).

Quin sigui l'origen del SIRIMPIO, -ONIS, de Sant Isidor, no és clar. Però no perdem de vista que entre les formes occitanes citades supra n'hi ha un bon nombre del tipus *senepioun*, *senepieiu*, *chalapi*, *salachou*: tot formes que postulen una base *SINAPIONEM, d'on *senapchon/senapion*, i d'aquí les formes modernes; encara que en gran part d'elles (i ja en el llatí vulgar hispànic del S. vii, parlat per St. Isidor) la nasal es va propagar a la fi de la síl·laba. Car la variant sense aquesta nasal ha de ser antiga: 1.ª perquè partint d'aquesta es pot explicar fonèticament l'altra, però una desaparició de la -m- no tindria explicació possible; 2.ª perquè reapareix en l'ast. *sarapicu* (*zarapicu*) 'sarampió', del Centre i l'Orient d'Astúries (Rato, Vigón); 3.ª un *senespio*, -onis, ja es troba en una hagiografia medieval conservada en un ms. de Marsella: «infirmabatur de febre et *senespioue*» (Du C, s. v.).

Ara bé, em sembla acceptable l'explicació semàntica de Vayssier, que deriva *simpieiu* de SINAPI 'mostassa' «par allusion à la rubéfaction produite par les sinapismes». En efecte, és sabut que els pegats de mostassa deixen la carn tota rogenca, i per poc que llur acció es prolongui es torna vesicatòria i deixa butllofes.

En definitiva hem de suposar, doncs, que aquestes butllofes o veixigues, i després les causades pel *sarampió*, rebrien el nom de *SINAPIONES, abans alterat en *SINAMPIONES propagant-s'hi la nasal, i després dis-